

ΑΓΡΟΤΕΣ ΚΑΙ ΑΣΤΟΙ

Υπό Ν. ΣΚΛΗΡΟΥ

(Αφορμή το περιοδικόν «ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΗ ΣΚΕΨΗ» Αριθ. 1/1966)

Ο Μ. Halbwachs γράφει :

Χωρίς άμφιβολία υπάρχει μιὰ λογική συναισθημάτων σχεδόν άσυνείδητη, μιὰ άποχρυστάλλωση όλων τών διαλογισμών μας και τής φαντασίας μας, μιὰ ψυχοδιανοητική εργασία που δέν μπορεί να γίνει χωρίς τήν άνάμιξη πολλών ιδεών, κρίσεων και συλλογισμών.

Η κοινωνία άσκει μιὰ έμμεση επίδραση πάνω στα συναισθήματα αυτά. Υπάρχει μιὰ κοινότητα συναισθημάτων ή συγκινήσεων, άκριβώς όπως ή κοινωνία έπεξεργάσθηκε τήν γλώσσα για τήν πραγματοποίηση μιās κοινότητας σκέψεων.

Το πνεύμα τής καλωσύνης ή τής έκδικήσεως ζυπνάει μέσα μας με τήν πειθώ ή όποία έρχεται άπ' έξω, άπό τήν κοινωνία. Όχι μόνον ή έκφραση τών συγκινήσεων αλλά και οι συγκινήσεις οι ίδιες ύποτάσσονται στα έθιμα και στις παραδόσεις, όχι μόνον στην ύπαιθρο αλλά και στην πόλη. Μπορούμε να πούμε ότι κάθε κοινωνία, κάθε ένθνικότητα καθώς και κάθε εποχή βάζει τήν σφραγίδα της στην αισθαντικότητα τών μελών της.

Ο Στρατής Ανδρεάδης γράφει :

«Έχει καταδειχθή στην πράξη ότι ή άστική και ή άγροτική κοινωνιολογία δέν ήταν άρκετά προπαρασκευασμένες, σαν έφαρμόσιμοι κλάδοι, για να συντρέξουν ούσιαστικά στο έργο του προγραμματισμού κοινωνικο-οικονομικής άναπτύξεως. Στην Ελλάδα διαγράφεται καθαρά ο διαφορισμός ανάμεσα στον άγροτικό και στον άστικό συνολικό τρόπο ζωής, που σαν μορφή κοινωνικής άσυνέχειας μπορεί να θεωρηθή και σύνδρομο τής ύπαναπτύξεως.

Ο Ε. Κατσαρός γράφει :

Στις περιπτώσεις άτροφικής άναπτύξεως τής κοινωνικής έπιστήμης, οι ίδιοι οι κοιν. έπιστήμονες προβάλλουν έρωτήματα για τήν κοινωνική σκοπιμότητα τής άπασχολήσεώς τους...

Πολλοί δείχνουν καθαρά έναν εαυτώτατο ανθρώπινο σπαραγμό μπροστά στον άπάνθρωπο πολιτισμό μας. Στο κοινωνιολογικό συνέδριον τής Χαϊδελδέργης το 1964 οι συζητήσεις είναι φορτισμένες άπό τήν άνησυχία για τους συσσωρευ-

μένων κινδύνους που απορρέουν από τον σύγχρονο πολιτισμό και την απέναντί τους ανεπάρκεια των κοινωνικών επιστημών».

Η Τίνα Ι. Γκιάκα γράφει :

«Στην σημερινή φάση ανάπτυξεως της κοινωνιολογικής επιστήμης δεν φαίνεται να έχει ακόμα συγκροτηθεί μία ειδικά επεξεργασμένη θεωρία που να ανταποκρίνεται στις ανάγκες μιας συστηματικής μελέτης, της αστικοποίησης των διαφόρων κοινοτήτων.

Ο συχνότερος και γενικότερα αποδεκτός τρόπος έρευνητικής προσεγγίσεως στις ανεπτυγμένες χώρες είναι η βασισμένη στην υπόθεση του «άγροτοατικού συνεχούς», που ξεκινάει από την απόρριψη της ιδεοτυπικής ή και της εμπορικής έρευνας που θεωρούν την άγροτική και αστική κοινότητα πολιτικά αντίθετες.

Παραδέχεται δε μία συνεχή διαβάθμιση δημογραφική από το άγροτικό στο αστικό, καθώς και την δυνατότητα (παρά τις εμπειρικές και θεωρητικές δυσκολίες του) να ταξινομήσουμε τις κοινότητες βάσει των άλληλεξαρτωμένων χαρακτηριστικών τους.

Η Στατιστική Υπηρεσία διαχωρίζει :

- α) Άγροτικές περιοχές με οικισμούς μέχρι 1.999 άτομα και πυκνότητα 32,5 κατά τετρ. χλμ.
- β) Ημιαστικές περιοχές με οικισμούς από 2.000 - 9.999 άτομα και πυκνότητα 73,8 κατά τετρ. χλμ. και
- γ) Αστικές περιοχές με οικισμούς από 10.000 και άνω και πυκνότητα 867,7 κατά τετρ. χλμ.

Στο άγροτικό συνεχές ή γενική πρόβλεψη είναι ότι η αναλογία των άρρετων μη παραγωγικών ηλικιών, ή αναλογία της κοινότητας, όπως ή αναλογία των μη παραγωγικών ηλικιών, ή αναλογία των απασχολούμενων με γεωργικές εργασίες, ή ροπή προς τον γάμο, ή θεσμός της οικογενείας, ή γονιμότης.

Αντιθέτως δε αυξάνεται το εκπαιδευτικό επίπεδο (μείωση του αναλφαριθμητισμού).

Το άγροτικό - αστικό συνεχές στην Ελλάδα διαταράσσει ή Σπάρτη (περισσότερο αστική), ή Μεσσήνη και ή Πάτρα (περισσότερο άγροτικές) και ή άνησυχία μας εδώ είναι μήπως δεν έχουμε καθόλου να κάνουμε με εξαιρετικές περιπτώσεις, μήπως αυτές αποτελούν τον κανόνα.

Διατάραξη του «συνεχούς», ή καθολική άπουσία του, συμβαίνει και στην κατάταξη όλων των πόλεων άνω των 10.000 κατοίκων.

Η έρμηνεία της σχέσης ανάμεσα στην άγροτικότητα ενός νομού και την αστικότητα της μεγαλύτερης πόλης του, προϋποθέτει συστηματική γνώση των τοπικών συνθηκών από κοινωνιολογική, ανθρωπολογική και οικονομική πλευρά.

Ἄφου λοιπὸν οἱ ἀνωτέρω εἰδικοί ἀποφαίνονται ὅτι ὑπάρχει καὶ λογικὴ συναισθημάτων μὲ τὴν σφραγίδα τῆς ἐθνότητος, τῆς κοινωνίας καὶ τῆς ἐποχῆς, ὅτι ἡ κοινωνιολογία δὲν εἶναι ἀρκετὰ προπαρασκευασμένη γιὰ τὰ προβλήματα μας καὶ ὅτι οἱ ἔρευνες διαταράσσονται καὶ δημιουργοῦν ἀνησυχίες γιὰ τὴν θετικότητά τους, τότε φαίνεται: ὅτι εὐρισκόμεθα ἀκόμη εἰς τὸ στάδιον τῆς φιλοσοφικῆς ἐρεύνης τῶν κοινωνικῶν φαινομένων, ὅπερ ἐπιτρέπει καὶ ἐπιβάλλει μάλιστα τὴν παρέμβασιν καὶ τῶν μὴ εἰδικῶν (ἐμπειρικῶν ἢ φιλοσόφων). Ἡ παρέμβασις τοῦ ὑποφαινομένου βασίζεται κυρίως ἐπὶ τὴν γνῶσιν τῆς ἀγροτικῆς ὑπαίθρου.

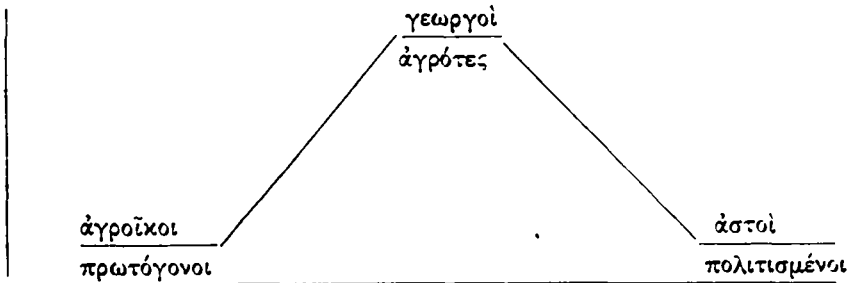
Κατ' ἀρχὴν ἔχουμε ἐπιφυλάξεις ὡς πρὸς τοὺς τρόπους ἐρεύνης, «ιδεοτυπικῆς ἢ τοῦ συνεχοῦς» ἐφ' ὅσον ἔχουν μίαν μόνον σφραγίδα προελεύσεως, τὴν τῶν ἀνεπτυγμένων χωρῶν, ὅπως λέγονται δηλαδὴ ἀπὸ τοὺς πολιτευομένους. Οἱ διαταράξεις ἔχουν μόνον τοῦ «συνεχοῦς» ἀλλὰ καὶ ἄλλων τῶν ἐρευνῶν θὰ εἶναι ἀναπόφευκτοι ἐφ' ὅσον θὰ βασίζομεθα εἰς τὴν μονομέρειαν αὐτὴν καὶ ἐπὶ τὰ δόγματα τῶν κοινωνικῶν ἐκείνων πού μᾶς λανθάρουν τὰς κατευθύνσεις τῆς κοινωνιολογικῆς ἐρεύνης μὲ κάποιαν ὑποσυνείδητον σκοπιμότητα.

Διὰ τὴν ἀποφυγὴν λοιπὸν τὴν συναισθηματικὴν λογικὴν καὶ τὴν ἐξασφαλίσουμε κάποιαν θετικότητα θὰ πρέπει ἐπὶ τὸ κοινωνιολογικὸν ζήτημά μας νὰ ὑποχωρήσουμε λίγο πρὸς τὴν ἀνθρωπολογίαν καὶ βιολογίαν.

Ἐφ' ὅσον τὰ μετρούμενα βιολογικὰ φαινόμενα λαμβάνουν συνήθως τὴν γραφικὴν μορφήν τῆς καμπύλης πιθανότητος τοῦ Γκάουζ, πρέπει καὶ τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῶν ἀνθρώπων ν' ἀκολουθοῦν αὐτὴν τὴν καμπύλην. Ὅταν δὲ πρόκειται περὶ ἐνὸς παγκοσμίου χαρακτηρισμοῦ (ἀγροτικὸς ἢ ἀστικός) - τότε δὲν ἐπιτρέπεται ποτὲ νὰ βασισθοῦμε εἰς μεμονωμένας, πολιτισμένας ἢ ὑπαναπτύκτους κοινωνίας, ἀλλὰ εἰς ὁλόκληρον τὴν ἀνθρωπότητα καὶ εἰς ἅλα τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς. Πρέπει δηλαδὴ ἢ στατιστικὴ τῶν ἐρευνητῶν νὰ συμπεριλάβῃ ἅλα τὰ ἔθνη, διὰ τὴν τεθοῦν αἱ βάσεις τῆς θετικῆς κοινωνιολογίας. Θὰ καθορισθοῦν ἐπακριβῶς τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἀνθρωπότητος. Ὅχι μόνον οἰκισμὸς ἀλλὰ καὶ κατοικία, διατροφή, ἐνδυμασία, οἰκογένεια, μουσική, χορὸς κ.λ.π. Αὐτὰ θὰ χρησιμεύουν κατόπιν διὰ τὴν συγκριτικὴν μελέτην τῶν κατὰ μέρος κοινωνιῶν ἢ ἐθνῶν. Εὐνόητον ὅτι τότε δὲν θὰ χρησιμεύσῃ οὔτε ἢ ἄνευ μέσου δρου ἰδεοτυπικὴ μέθοδος πού θεωρεῖ μόνον τὰ ἄκρα ἀντίθετα ἀγρότας καὶ ἀστὸς, οὔτε τὸ «συνεχὲς» πού ἐμβάλλει τὴν πρόληψιν τῶν ἀσταθῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς φυσιολογικῆς ἐξελίξεως τοῦ ἀγρότου πρὸς τὸν ἀστὸν, ἄνευ ἀλλαγῆς τοῦ περιβάλλοντος.

Τὸ ρεῦμα τῆς ἀστυφιλίας σήμερα δὲν εἶναι φυσιολογικόν, ἀλλὰ εἶναι τόσο μεγάλο ὥστε δημιουργεῖ τὴν πρόληψιν τῆς ἐξελίξεως τοῦ ἀγρότου εἰς ἀστὸν. Ἄν πράγματι ὑπῆρχε τέτοια ἐξέλιξις ἀνά τοὺς αἰῶνας δὲν θὰ ὑπῆρχον πλέον ἀγρότες.

Όμως ή αιώνιος συμπαγή μαζα τών άγροτών και ή συμπαγή μικρά μαζα τών άστών άνεπαίθητον μόνον διαβάθμισιν παρουσιάζουν. Η διαβάθμιση του άγροτο - αστικού συνεχούς και οι διαταράξεις της παρουσιάζονται μόνον εις τά σύνορα τών δύο κοινωνιών (ήμιαγρότες). Εκεί αποτελούν τόν κανόνα. Άλλωστε αυτή ή πρόληψις ή ο όρος (άγρότης ήπανάπτυκτος), όπως είπαμε, έχει δοθή από τούς πολιτισμένους. Η Στατιστική Υπηρεσία μας δέ με τήν οικιστικήν της θεωρεί άγρότας τούς χωρικούς, πλην δέν είναι δυνατών εις τούς χωρικούς νά συμπεριληφθούν οι βλαχοποιημένες και οι άθίγγανοι. Η πιθανωτέρα λοιπόν κανονική καμπύλη της άνθρωπότητας πρέπει νά είναι ή κάτωθι :

Τά αποκλίνοντα από τόν μέσον όρον δύο άκρα είναι οι άγροϊκοι και οι άστοι, εις δέ τήν άνθρωπότητα ολόκληρον οι πρωτόγονοι λαοί έναντι τών παρακμαζόντων - πολιτισμένων λαών.

Ο μέσος όρος ή ή πλειονότης της άνθρωπότητας κατέχεται πάντοτε από τούς άγρότας (κυρίως γεωργούς) τά χαρακτηριστικά τών όποιων έπομένως είναι τά βασικά, τά ανθρώπινα, με τά όποια τελικώς θά συγκρίνομε και θά διακρίνομε τούς αποκλίνοντας (άνθρώπους, κοινότητες ή έθνη) από τόν κανονικόν μέσον όρον.

Είτε μάς άρέσει είτε όχι ο άγρότης είναι ο κανονικός άνθρωπος. Δέν είμαστε έμεις οι άστοι. Άς συνέλθουμε. Ο θετικός επιστήμων πρέπει νά είναι μαχράν έγωϊσμών και συναισθηματισμών.

Ο άγρότης - άνθρωπος θά μάς δώσει τό μέτρον νά διακρίνομε, (συγκρίνοντας τά χαρακτηριστικά) τόν τρόπον της ζωής εκάστου έθνους ή άτομου. Άν δηλαδή ο τρόπος της ζωής εκάστου είναι πρός τήν άνοδον (άγρότες) πρός τήν σκοπιμότητα (άγροϊκοι) ή πρός τήν παρακμήν (άστοι). Τό ανθρώπινον γένος πολυπληθύνεται και άνέρχεται διότι έχει άγροτικόν χαρακτήρα. Καί αντίθετως τά άγροτικού χαρακτήρος έθνη εύρίσκονται πρός τήν άνοδον ή ανάπτυξιν.

Η καμπύλη εκάστης μετρουμένης ιδιότητος του ανθρώπου (χώρος κατοικίας, φυτοφαγή, σωματική δύναμις, τεκνογονία, οίκονομία κ.λ.π.) πρέπει

άσφαλώς ν' ακολουθή την κανονικήν καμπύλην της άνθρωπότητος με την άγρο-
τικήν κορυφήν της.

Άλλά και τὰ έκτός μετρήσεως χαρακτηριστικά του άγρότου πρέπει άσφα-
λώς νά είναι τὰ του κανονικού ανθρώπου. Π.χ. ή ζωή σέ χωριά, ό παραδοσια-
κός τρόπος ζωής, τὰ ήθη, τὰ έθιμα, ή λαϊκή μουσική, τó είδος εργασίας κ.λ.π.

Όστε τὰ έσα γράφονται συνήθως για τούς άγρότας περι έλλείψεως τεχνο-
λογίας, μικρās παραγωγικότητας, κλειστής οικονομίας, έλλείψεως επιχειρη-
ματικότητας, κατωτέρας θέσεως της γυναικός, άνδρικής ήθικης, έγκληματικό-
τητας, ύποαπασχολήσεως, άργονιήτου, όλα αυτά, όταν μάλιστα γράφονται
διά νά τονίσουν την όπισθοδρομικότητα του άγρότου, προέρχονται από την
άστικην παραστρατημένην νοστροπίαν πού δέν μπορεί νά κατανοήση την άγρο-
τικήν, κανονικήν ζωήν.

α) Η τεχνολογία εις την ύπαιθρον είναι ανεπτυγμένη, ζσον άκρείως επι-
τρέπουν οι οικονομικοί και παραγωγικοί έροι μετά τον ύπαιθρον πάντοτε συν-
δύαζεται από τούς έμπείρους γεωργούς. Η καλλιέργεια της γής δέν είναι δη-
μόσιον έργον ούτε κομπίνα έμποροβιομηχανική.

β) Η έλλειψις επιχειρηματικότητας προέρχεται εκ του ζτι ό άγρότης δέν
είναι επιχειρηματίας. Ο άγώνας του είναι διά τὰ στοιχεία της φύσεως κυρίως
και όχ: δι' έμποροβιομηχανικόν άνταγωνισμόν.

γ) Είναι άργονιήτος διότι άσχολείται με θαρειά έργα πού δέν επιτρέ-
πουν νευρικότητες και σαλιπαγκισμούς.

δ) Φαίνεται ύποαπασχολούμενος διότι ή θαρειά εργασία του δέν μπορεί
νά είναι συνεχής, διότι αλλάζει συνεχώς ποικίλην εργασίαν, και διότι άπο-
γοητευμένος σήμερα από τον έξευτελισμόν της εργασίας του έτοιμάζεται διά
την φυγήν.

ε) Εφαρμόζει την κλειστήν οικονομίαν διότι αυτό πράγματι είναι τó συμ-
φέρον του. Είναι ή άμυνά του εναντίον των παρασίτων του έμπορίου και του
άστικού κράτους, πού έχουν τριπλάσιον του παραγωγού εισόδημα.

στ) Ός πρós την παραγωγικότητα, δέν ύπάρχει άλλο θέβαια παραγωγι-
κώτερον του άγρότου επάγγελμα.

ζ) Ός πρós την εγκληματικότητα, πρόκειται περι άστικού μέσου. Η στα-
τιστική μας απέδειξε ότι: μόνον τὰ 10% των εγκλημάτων διαπράττονται από
άγρότας, τὰ δέ 90% από άστους.

η) Η θέσις της γυναικός είναι κατωτέρα διότι διά τον σκληρόν άγώνα
έδιωχσε και την δημιουργίαν ισχυρās οικογενείας χρειάζεται άπαρατή-
τως ή ιεραρχία (όχι οικογενειακή δημοκρατία). Κάποιος έπρεπε στην ιεραρ-
χία αυτή νά είναι άρχηγός και άνεδείχθη άφ' έαυτού — χωρίς κρατικούς νό-
μους, ό άνδρας. Η απόδοσις άλλωστε της γυναικός εις εργασίαν (δταν εργά-

ζεται συνεχῶς ἑλλείπει τέκνων) εἶναι ἴση ἢ μεγαλύτερα τοῦ ἀνδρὸς μόνον εἰς τὰς ἐλαφρὰς ἐργασίας ταχύτητος ποῦ εἶναι σπάνιαι εἰς τὴν ὑπαιθρον.

θ) Ἡ ἀνδρική ἠθική δὲν ἐπεβλήθη μόνον ὡς ἐκ τῆς ἀρχηγίας τοῦ ἀνδρὸς ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς διαφορᾶς τῶν φύλων. Ὁ ἄνδρας ὑπῆρξε πάντοτε ὄν πολὺγαμον ἢ δὲ γυναῖκα πάντοτε μονόγαμον. Αὐτὴ ἐπιβάλλει τὸν γάμον καὶ τὴν οἰκογενειακὴν μονογαμίαν. Ἡ πολυγαμία εἰς τὴν γυναῖκα εἶναι: ἐκπόρνευσις, ἢ δὲ ἐκπόρνευσις εἶναι διάλυσις οἰκογενείας καὶ φυλῆς.

ι) Τέλος ὁ γοργὸς ρυθμὸς ἀλλαγῆς κοινωνικῆς εἰς τὰς πόλεις εἶναι χαρακτηριστικὸν κοινωνιῶν ποῦ στεροῦνται θάσεων καὶ αἰώνιων κοινωνικῶν ἀξιών, ἐπηρεαζόμεναι ἀπὸ τὰ ἐκάστοτε διεθνιστικὰ προπαγανδιστικὰ ρεύματα τῶν ἀποικιοκρατῶν.

Ὅσον ἀφορᾷ τὰ γραφόμενα περὶ συμπτώσεως χωριῶν καὶ οἰκοδομήσεως ἀγροτοπόλεων πρόκειται περὶ καθαρᾶς οὐτοπίας (σχετικὸν σημεῖωμα ἐστίν, εἰς τὸν «Οἰκονομικὸν Ταχυδρόμον»).

Μὲ μίαν συστηματικὴν μελέτην τῶν ἀγροτῶν καὶ θετικοποίησιν τῆς κοινωνιολογίας θὰ διασκεδασθοῦν καὶ οἱ ἀνησυχίες τῆς ἀσταθοῦς ἐρευνῆς καὶ θὰ ἐξηγηθοῦν οἱ διαταράξεις καὶ ἀποκλίσεις, ποῦ παρουσιάσθησαν καὶ εἰς τὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος. Θὰ διαπιστωθῇ ὅτι οἱ πόλεις τῆς Ἑλλάδος δὲν ἀνεπτύχθησαν φυσιολογικά. Ἀποτελοῦνται κυρίως ἀπὸ διωχθέντας ἢ προστελευτηθέντας ἀγρότας οἱ ὅποιοι ἀλλάξαν μόνον ἐργασίαν καὶ ὄχι τρόπον ζωῆς. Θὰ ἀποδειχθῇ ὅτι ἡ πρωτεύουσα καὶ μερικὲς ἄλλες πόλεις ἐδημιουργήθησαν μὲ τὸν παρεμβατισμὸν τοῦ κράτους εἰς θάρος τῶν χωρικῶν καὶ ἀπέδωκαν τοιουτοτρόπως κέντρα προλεταροποιημένων παρασίτων, ἢ δὲ πρωτεύουσα ἀπέβη ὁ κακοῦ ὄψεως ὄγκος τῆς Ἑλλάδος.

Τί συμπεράσματα λοιπὸν νὰ θγάουν οἱ κοινωνιολόγοι περὶ ἐθνικῆς ζωῆς ὅταν μελετοῦν καρκίνους; Αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ προσέξουν πολὺ, οἱ κοινωνιολόγοι διὰ νὰ μὴ τὸ πάθουν ὅπως οἱ οἰκονομολόγοι οἱ ὅποιοι ἐθασίσθησαν εἰς τὰς τιμὰς καὶ ἄλλα μεγέθη τῆς οἰκονομίας γιὰ νὰ θγάουν συμπεράσματα καὶ συγγράμματα. Ἀλλὰ τὰ μεγέθη αὐτὰ εἶναι ψεύτικα, δὲν ἐδημιουργήθησαν φυσιολογικά εἰς ἐλευθέραν ἀγοράν. Εἶναι δημιουργήματα καὶ καπρίτσια τῆς ἐκάστοτε γραφειοκρατίας. Μονοπώλια, δασμοί, διατιμήσεις, πολιτικὰ μισθολόγια καὶ γενικά κομματικὸς παρεμβατισμὸς τοῦ Κράτους, ἀνατρέπουν συνεχῶς κάθε νόμον τῆς οἰκονομολογίας, κάθε πραγματικὴν ἀξίαν ἐργασίας καὶ προϊόντων. Δι' αὐτὸ τὴ οἰκονομολογία παραμένει ἀκόμη ἀνιαρὰ φιλολογία, χρησιμοποιομένη ὑπὸ τῶν δημαγωγῶν.

Σήμερα εἰς τὸν αἰῶνα τῆς ἐπιστήμης ὑπάρχει τόσος μοντερνισμὸς καὶ τόση σύγχυσις μεταξὺ κοινωνικῆς ἐπιστήμης καὶ κοινωνικῆς δραστηριότητος, ὥστε καὶ οἱ ἐρευνηταὶ κοινωνιολόγοι μεταβάλλονται: εἰς προπαγανδιστὰς ἰδεῶν καὶ

συνθημάτων, προσπαθοῦντες νὰ καλύψουν τὴν κοινωνικὴν των δράσιν ὡς ἐφαρμογὴν καὶ προσγείωσιν τάχα τῆς κοινωνιολογίας.

Ἄν οἱ ἐρευνηταὶ δὲν ἀποβάλλουν τὰ ἐξωθεν ἐρχόμενα τυποποιημένα συστήματα καὶ τὰ προπαγανδιστικὰ συνθήματα : πολιτισμός, ἀνάπτυξις, ὑπανάπτυξις, ἐκβιομηχανίσις καὶ λοιπά, δὲν θὰ κατορθώσουν νὰ θετικοποιήσουν τὴν κοινωνιολογίαν, διὰ νὰ καταστῇ χρήσιμος καὶ δημιουργικὴ. Μάλιστα δὲ δταν ξεχνοῦν τὸν βασικὸν νόμον τῆς παρακμῆς καὶ τοῦ ἐκφυλισμοῦ τῶν πολιτισμένων ἄστων.

Ἄτυχῶς ἡ ἔρευνα ἀπαιτεῖ πολλὴν ἐργασίαν καὶ ἀνεξάρτητον πνεῦμα.

Ἡ συνήθεια καὶ ἡ ἀντοχὴ πρὸς τὴν ἐργασίαν ἀποκτᾶται μὲ τὴν ἀσκησιν καὶ τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν πλησίον καὶ πρὸς τὸ ἔθνος. Ἡ δὲ ἀνεξαρτησία πνεύματος ἐπιτυγχάνεται μὲ τὴν ἀποφυγὴν τῆς μελέτης τῶν ξένων συγγραφῶν καθὼς καὶ τῶν ἐντοπίων κοινωνικῶν δημαγωγικῶν δραστηριοτήτων.